

Az IFLA Bibliográfiai Szekciójának „Bibliográfiai ellenőrzés és nemzeti bibliográfia” tárgyú felmérésének eredményei

Robert P. Holley

A következő tanulmány a bibliográfiai ellenőrzésre és a nemzeti bibliográfiákra vonatkozó felmérés előzetes eredményeit ismerteti. A Bibliográfiai Szekció tagjaként, én javasoltam ezt a projektet az IFLA 1995-ös konferenciáján Isztambulban. A szekció állandó bizottsága és elnöke, *Ross Bourne* támogatásával egy kis anyagi segítséget is kaptam az IFLA-tól a felmérés kérdőívének elkészítésére és kiküldetésére. Ezúton is köszönöm az IFLA támogatását!

A kérdőív és szétküldése

A kérdőív összeállításakor a következő céljaim voltak:

- ⑤ Meghatározni a nemzeti bibliográfiai intézmények bibliográfiai ellenőrzésének kiterjedését, beleértve szabványválasztásukat és a géppel olvasható rekordok létrehozását;
- ⑤ Felderíteni, hogy a bibliográfiai ellenőrzésért felelős intézmény elő is állítja-e a nemzeti bibli-

ográfiát, milyen formátumban, milyen gyakorisággal, milyen kumulációkkal;

- ⑤ Rákérdezni a kötelepéldány-szolgáltatás léteire és sikeres voltára az egyes országokban;
- ⑤ Megállapítani, hogy a nemzeti bibliográfiai rekordok online hozzáférhetőek-e;
- ⑤ Meghatározni azokat az okokat, amikért a bibliográfiai intézmények nemzeti bibliográfiát készítenek;
- ⑤ Kérdéseket feltenni a nemzeti bibliográfiákban az utóbbi két évben végbement változásokról és a következő két évben tervezett tartalmi és formai változásokról;

Fő hipotézisem az volt, hogy a nemzeti bibliográfiai intézmények – legalábbis a fejlett országokban – a nyomtatott és a mikro-formátumokról a külön-

böző online és géppel olvasható formátumok irányába váltanak, ide értve az Internetes hozzáférést is. Azt is reméltem, hogy bizonyítékokat találok arra, hogy a harmadik világ országai kihasználják az új technológiák előnyeit, hogy javítsák a hozzáférés lehetőségét kiadói termésükhöz, és – talán – felgyorsítsák nemzeti bibliográfiájuk előállítását mint a beszerzés egyik eszközét. Gyakran – különösen a harmadik világ országai esetében – mire a nemzeti bibliográfia hozzáférhetővé válik, az abban szereplő kiadványokat már nem lehet megszerezni.

A felmérés eszközét a fentebbi kérdések megválaszolására szerkesztettem. Ahol lehetséges volt, a megfelelő válasz megjelölését kértem. Néhány kérdés nagyobb helyet hagyott a szöveges válasz számára, ahol egy korlátozott mennyiségű nagyobb számú válasz volt lehetséges, illetve ahol a megjegyzések helyénvalónak bizonyultak. A tizenkét oldalas kérdőív utolsó oldala további, kiegészítő megjegyzéseknek adott helyet. Maga a kérdőív angol nyelvű volt, a kísérő levél angol és francia. Mind a kérdőívet, mind a kísérőlevelet átnéztem egy kollégával, *Ronald Powell*-lel, aki a felmérések módszertanának szakértője, továbbá a szekció állandó bizottságának kiválasztott tagjaival. Javasataikat figyelembe vettem a végső változat elkészítésekor.

Az IFLA-tól kapott címjegyzék alapján küldtem ki a kérdőívet a Nemzeti Könyvtári Igazgatók Konferenciája tagjainak, kivéve azokat a megfigyelőket, akik nincsenek valamely nemzeti könyvtárral kapcsolatban. 1996. január 10-én 123 levelet küldtem ki azzal, hogy lehetőleg 1996. április 1-jéig küldjék vissza a kérdőíveket, melyeket elérhetővé tettem az Interneten keresztül is. Öt intézmény – kettő a második világból – élt ezzel a lehetőséggel, és választát e-mail, illetve fájl-transzfer útján küldte meg.

📊 A válaszok aránya

63 országtól, illetve régiótól összesen 66 választ kaptam. (Lásd az 1. táblázatot a válaszadók teljes

listájáról, gazdasági fejlettségéről, illetve kontinensek szerint rendezve.) Dánia és Svédország több választ küldött, mivel egynél több intézmény felelős a bibliográfiai számbavételért. Dupla választ kaptam a spanyol Biblioteca Nacionaltól, de csak egyet, a részletesebbet vettem figyelembe. Walest és Skóciát külön számoltam az Egyesült Királyságtól – regionális felelősségük miatt. Mongólia olyan választ küldött, hogy az Állami Közkönyvtár nem tud választ adni a kérdésekre. A felhasználható válaszok összessége így 64 lett, ami 52%-os visszaérkezési rátának felel meg.

A visszaérkezési arány a földrajzi területek szerint

Afrika	8	12,5%
Ázsia	14	21,8%
Dél-Amerika	3	4,7%
Észak-Amerika	6	9,4%
Európa	32	50,0%
Óceánia	1	1,6%

A visszaérkezési arány a gazdasági fejlettség szintje¹ és a földrajzi hely szerint

Gazdaságilag fejlett országok	26	40,6%
Ázsia	3	
Észak-Amerika	2	
Európa	20	
Óceánia	1	
A szovjet blokk volt tagjai	12	18,8%
Európa	12	
A harmadik világ országai	26	40,6%
Afrika	8	

Ázsia	11	
Dél-Amerikai	3	
Észak-Amerika	4	

Egy olyan felmérésnél, amelynek célja volt, hogy ki-egészítő információkat szerezzen a fejlődő országokról, ez a válasz-ráta meglehetősen jó, és – hi-tem szerint – azt mutatja, hogy ez a csoport is elkötelezett a bibliográfiai számbavétel iránt, és tá-mogatja az IFLA tevékenységét.

Az adatok minősége

Elöljáróban el kell mondanom, hogy az adatok mi-nősége nem felelt meg elvárásaimnak. Ez a tény há-tárokat szabott a válaszokból ténylegesen levonha-tó következtetéseknek. Minden válaszadónak kö-szönöm, hogy szakmai kötelezettségei mellett időt szánt arra, hogy megválaszolja a kérdőívet, tehát a következő megjegyzések semmiképpen nem kíván-nak bírálni egyetlen olyan nemzeti bibliográfiai in-tézményt sem, amely válaszolt a felmérésre. Úgy hi-zsem, a következő elemek tették nehezzé, hogy pon-tos és konzisztens adatokhoz jussunk.

1. A tárgy bonyolultsága

A bibliográfiai számbavétel és nemzeti bibliográfia igen összetett téma. Én a felmérést a bibliográfiai ellenőrzés és a könyvkiadási gyakorlat számomra ismerős konvencióira alapoztam, de ez – úgy lát-szik – nem tükrözte a világ más részeinek gyakorla-tát. Továbbá számos válasz tartalmazott olyan meg-jegyzéseket, amelyek több – különböző formátumú és periodicitású – nemzeti bibliográfia létre utal-tak, míg az én felmérésem azt feltételezte, hogy minden egyes intézmény egy-egy – egyetlen és átfö-gő – nemzeti bibliográfiát ad ki.

2. Hiányzó adatok a válaszadók részéről

Azt kellett tapasztalnom, hogy a legfontosabb kér-dések némelyike – mint például a bibliográfiai lefe-dettségi vagy a kötelezpéldány-szolgáltatás – révén elérhető anyag százalékos arányának meghatározá-sa nehéz vagy éppenséggel lehetetlen volt, mert a válaszadók nem ismerték – és így nem adhatták meg – ezeket az adatokat. Az „ismeretlen százalék” volt a leggyakrabban választott felelet erre a két kérdésre.

3. Az eszköz hibái

Az eredmények elemzése után azt hiszem, hogy a felmérés túl sokat akart. Ugyanakkor – amíg a Bib-liográfiai Szekció különösen a jelenleg folyó és a ja-vasolt változások iránt érdeklődött – a kérdőívnek ez a része nem szondázott elég mélyen. Minthogy a nemzeti bibliográfia ügye komplex téma, feltehető, hogy a szükséges információkat lehetetlen az összes válaszadóval való megbeszélés nélkül össze-gyűjteni. Az is lehet, hogy 12 oldalával a kérdőív már túl hosszú volt.

A nemzeti bibliográfia tervezett felhasználására vo-natkozó kérdésnél arra kértem a válaszadókat, hogy „rangsorolják 1-től 5-ig a következő öt okot” anélkül, hogy kifejeztem volna azt a feltevésemet, hogy a számokat csak egyszer használják.

Sajnos, most ismertem fel azt is, hogy a legjobb stratégia az lett volna, ha a felmérés az IFLA vala-mennyi hivatalos nyelvén elkészül. Talán az angol nyelvű kérdőív magyarázza a spanyol nyelvű orszá-gok némileg kisebb válaszarányát. Egy többnyelvű változat elkészítése azonban meghaladta volna ka-pacitásomat.

A felmérés eredményei

Mindazon megjegyzések ellenére, amiket eddig tet-tem, azt hiszem, hogy a felmérés jelentőségteljes

konklúziókat vagy legalább figyelemre méltó jelzéseket nyújt néhány területen.

1. Azon dokumentumtípusok, amelyeknek bibliográfiai számbavételét az intézmények megkísérik biztosítani

A 64 értékelhető válaszból a következő táblázat azon intézmények számát és százalékos arányát adja meg, amelyek „igen” választ adtak az egyes dokumentumtípusokra.

Könyv	62	96,9%
Időszaki kiadvány	60	93,8%
Hivatalos kiadvány (saját kormányé)	56	87,5%
Konferencia-anyag	55	85,9%
Tankönyv	52	81,3%
Az országról szóló külföldön kiadott anyag	46	71,9%
Térkép	45	70,3%
Disszertáció	40	68,8%
Brosúra	43	67,2%
Zenemű	42	65,6%
Hangrögzítés	35	54,7%
Cikk (periodikumból)	33	51,6%
Grafikai anyag	31	48,4%
Mikroformátum	30	46,9%
Film és video	26	40,6%
Számítógépes fájl és szoftver	20	31,3%
Nemzetközi kormányzati kiadvány	19	29,7%

Ezek az eredmények a bibliográfiai számbavételnek a hagyományos szövegműveletekre helyezett hangsúlyát mutatják. Azon intézmények száma, amelyek az országukról szóló külföldi kiadványok, illetve a periodika cikkek terén is bibliográfiai ellenőrzést biztosítanak, magasabb, mint amennyit vártam.

A kérdőív magában foglalta kiegészítő kategóriák hozzáadásának lehetőségét a fent listázottakhoz. Húsz intézmény tett így; egynél többször megemlített dokumentumtípus volt a kézirat és a Braille-kiadvány, mindkettő négy-négy említéssel.

2. A bibliográfiai számbavétel szabványai és a géppel olvasható rekordok

Az Anglo-American Cataloguing Rules (AACR) a legáltalánosabban használt leírási rendszer 33 használóval (55%) a hatvan e kérdésre válaszoló közül. Kiegészítőleg 4 más intézmény (6,7%) válaszolta, hogy az AACR2-re alapozott helyi leírási szabályt alkalmaznak. Az ISBD (International Standard Bibliographic Description) szabályainak használata áll a második helyen 4 használóval (6,7%). Az AACR2 használata nem korlátozódik az angol nyelvű közönségre², és széles földrajzi elterjedtséget mutat (Ázsia: 12; Afrika: 5; Dél-Amerika: 3; Észak-Amerika: 4 plusz 1 módosított; Európa: 8 plusz 3 módosított és Óceánia: 1).

A két nagy tizedes osztályozás éppen ilyen dominánsan szerepel annál a 61 intézménynél, amelyek úgy válaszoltak, hogy használnak osztályozási rendszert bibliográfiai rekordjaikban. A Dewey Tizedes Osztályozás (DTO) a leggyakrabban használt osztályozási rendszer, amelyet 30 intézmény (49,25%) alkalmaz; ez a másodlagos osztályozási rendszer két további intézménynél. Négy intézmény (6,6%) jelezte, hogy a DTO helyi változatát használja. Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) következik másodikként 16 intézménynél (26,2%), beleértve egy helyi változatot is. Három intézmény (4,9%) használja a washingtoni Library of Congress osztályozását, míg négy intézmény (6,6%) jelzett helyi rendszert, illetve különböző változatokat – további részletek nélkül.

A tárgyi hozzáférés már nehezebben írható le. 52 intézményből öt (9,6%) válaszolta azt, hogy osztályozási rendszert használnak a tárgyi hozzáférés biztosítására, noha ez az utolsó kérdésre adott vá-

lasz megkettőzése. Némi meglepetésemre 15 intézmény (28,8%) jelezte a Library of Congress Subjects Heading (LCSH) használatát, és négy további intézmény (7,7%) mondta azt, hogy rendszerük alapja a LCSH. Kilenc intézmény (17,3%) közölte, hogy helyi tárgyszórendszert használ, további részletek megadása nélkül. Két intézmény (3,8%) használ tézauruszt; egy (1,9%) használja a Sears Subject Headings-t; és egy használ lánc-indexelést. A fennmaradók azt közölték, hogy helyi rendszert használnak, további pontosítás nélkül, illetve azt, hogy csak meghatározott szempontok – pl. biográfia, geográfia – szerint nyújtanak tárgyi hozzáférést. A nemzeti bibliográfiákra vonatkozó bármiféle jövőbeni felmérésnek vagy vizsgálatnak részletesebb információkat kellene kérnie a tárgyi hozzáférés területéről.

A 63 válaszoló intézmény közül 48 (76,2%) mondta azt, hogy géppel olvasható rekordokat állítanak elő a bibliográfiai számbavétel folyamatának részeként. A 15 (23,8%) közül, akik ezt nem teszik, 9 tervezte, hogy a következő két év során rátér. A fennmaradó hat intézmény, amelynek nincsenek tervei géppel olvasható rekordok készítésére, mind a harmadik világ országaiban található (három Afrikában és három Ázsiában). Amikor a speciális géppel olvasható formátumra kérdeztünk, heten válaszolták, hogy „MARC”, további részletek vagy a változat pontosítása nélkül. Hát intézmény használja a UNIMARC, hét a USMARC és kettő a UKMARC formátumot. Érdekesség, hogy egy ország (Litvánia) intézménye azt válaszolta, hogy a Procite-t használja, egy olyan szoftvert, amit tudományos közlemények bibliográfiai hivatkozásainak előállítására terveztek.

3. A nemzeti bibliográfia

Azt a kérdést, hogy az intézmény állít-e elő nemzeti bibliográfiát, 61 intézmény igenlően, egy nemlegesen válaszolta meg. A Library of Congress azt az árnyalt választ adta, hogy technikailag nem állít elő

nemzeti bibliográfiát, de bibliográfiai számbavételt biztosít a nemzeti impresszum felett. (Az USA válszai szerepelnek a táblázatokban.) Arra a kérdésre, hogy a nemzeti bibliográfia tartalmazza-e mindazokat az anyagokat, amelyek felett az intézmény bibliográfiai számbavételt gyakorol, 42 intézmény (67,7%) válaszolt igent és 20 (32,3%) válaszolt nemet. Anélkül, hogy a részletekbe bocsátkoznánk, az intézmények általában a nagyon specializált anyagokat, és az újabb formátumokat zárják ki a nemzeti bibliográfiákból. Annak megállapítása, hogy a nemzeti bibliográfiai formátuma megváltozott-e a nemzeti bibliográfiai korábbi tanulmányozása óta, a jelenlegi felmérés egyik kulcskérdése volt. A 2. táblázat valamennyi nemzeti bibliográfiát előállító intézmény terjesztési formátumait tartalmazza.

A nyomtatott forma maradt a legkedveltebb, hiszen 56 intézmény (90,3%) kínálja a nemzeti bibliográfiát nyomtatott változatban. A következő legkedveltebb formátum a CD-ROM, 27 intézménnyel (43,5%). A fennmaradó terjesztési formák: mágnesszalag: 17 intézmény (27,4%); mágneslemez (floppy): 16 intézmény (25,8%) és mikrofilm: 12 intézmény (19,4%). Ámbár más formák is megvoltak adva mint választási lehetőségek, további formák hozzáadására is volt mód, csak a fent említettek szerepeltek mint ténylegesen használt megjelenési (terjesztési) formátumok. Mint a 2. táblázat mutatja, sok intézmény többféle változatban is terjeszti a nemzeti bibliográfiát. Biztatónak érzem e téren, hogy számos második és harmadik világbeli ország kihasználja az újabb számítógépes formátumok előnyeit: hét a 17 mágnesszalagos (41,2%), tizenegy a 16 mágneslemezes (68,8%) és kilenc a 27 CD-ROM-os (33,3%) válaszadó közül. A megjelenési gyakoriság és a kumulációs gyakorlat részletes elemzése túlmegy ezen előzetes elemzés terjedelmén. Megjegyezném, hogy tizenhárom (21,7%) a 60 válaszadó intézmény közül azt jelezte, hogy egyáltalán nem készít semmilyen kumulációt.

A kötelezpéldány-szolgáltatásra vonatkozó kérdésre a válaszadó 64 intézményből 59 (92,2%) válaszolta azt, hogy az országukban létező gyakorlat. A megjegyzések között néhány intézmény jelezte, hogy próbálkoznak a kötelezpéldány-szolgáltatási kötelezettség erősítésével, figyelembe véve a technológiai változásokat és az új kiadási módszereket.

A következő rész „a nemzeti rekordok mint online információforrás” témakörben tett fel kérdéseket. 43 intézmény (68,3%) tesz lehetővé valamilyen online hozzáférést, 20 (31,7%) pedig nem. A gazdaságilag fejlett országokból 22 (84,6%) nyújt online hozzáférést és 4 (15,4%) nem. A hajdani szovjet blokk országai közül 9 (75%) nyújt és 3 (25%) nem. A harmadik világ országai közül 12 (48%) igen és 13 (52%) nem. Mint a terjesztési formátumok esetében, itt is biztatónak érzem, hogy a fejlett országokon kívüli intézmények ilyen nagy számban nyújtanak online hozzáférési lehetőséget. Az online hozzáférést nyújtó 43 intézmény közül 22 (51,2%) válaszolt igent arra a kérdésre, hogy ez a hozzáférés kiterjed-e olyan, az adott országban publikált dokumentumokra, amelyek nincsenek az intézmény birtokában.

A 3. táblázat az online rekordok hozzáféréseinek módjairól nyújt tájékoztatást. (Mali a hozzáférési kérdésre igent válaszolt, de nem közölt részleteket.) Különösen érdekes, hogy 29 intézmény (az erre a kérdésre választ adók 46%-a) az Interneten is biztosít hozzáférést, beleértve 3 intézményt a hajdani szovjet blokk országaiból és nyolcat a harmadik világból.

A 4. táblázat a nemzeti bibliográfia tervezett felhasználására vonatkozó kérdésre adott válaszokat foglalja össze. Várakozásom szerint a válaszok 1-5-ig prioritási sorrendben osztályoztak volna, azonban instrukcióim nem voltak világosak, így néhány intézmény többször is felhasználta ugyanazt a prioritás számot. Ennek ellenére az eredmények meglehetősen világosak, még ezekkel a statisztikai szépséghibákkal is. A legfontosabb – minden

válaszadó és minden gazdasági fejlettségi kategória szerint – az „országunkban publikált anyagok regisztrálása” volt, a teljes válaszadói kör 4,75-re értékelte. A második világ intézményei kerek 5 pontot adtak erre a válaszra. A második legfontosabb indíték az egész csoport számára, 3,51 ponttal a „bibliográfiai adatok nyújtása más intézmények számára, a nálunk publikált anyagok katalogizálásán vagy bibliográfiai ellenőrzésének segítésére”. A leginkább öncélú indok a listán, hogy „segítsen a könyvtáraknak és más intézményeknek azonosítani azokat a nálunk publikált anyagokat, amelyeket meg kívánnak vásárolni”, a harmadik helyre került a teljes csoportnál (2,87), a fejlett országoknál (2,92) és a harmadik világban (3,0). A második világ esetében ez került az utolsó helyre (2,44). A „bibliográfiai adataink megosztása más intézményekkel” negyedik lett a teljes csoport (2,61), a fejlett országok (2,29) és a harmadik világ (2,55) tekintetében). Ez az indíték lényegesen fontosabb volt a második világ számára (3,5), ez azonban részben annak tudható be, hogy ez a csoport magasabb átlag számokat adott, mivel többször használta fel a magasabb pontszámokat. Végül „az IFLA által megfogalmazott bibliográfiai számbavételi célok előmozdítása” lett az utolsó, még ha ez egy IFLA felmérés volt is; 2,23 ponttal a teljes csoport, 2,17-tel a fejlett országok, 1,95-tel a harmadik világ szerint. Csak a második világ értékelte magasabban: 3,00 ponttal, így ott negyedik helyre került. Végeredményben ezek a válaszok ismét azt erősítették meg, hogy a nemzeti bibliográfiáknak mint az egyes országok szellemi termése emlékezetének (nemzeti memóriának) van igen nagy fontossága.

A két utolsó rész – a folyamatban lévő változásokról és a jövőbeli tervekről a nemzeti bibliográfiákban – némi változás érzetét kelti. 34 intézmény (56,7%) jelezte, hogy végzett változtatásokat a nemzeti bibliográfián az elmúlt két évben, míg 26 (43,3%) nem. Ezek a változtatások túl sokfélék vol-

tak, a részletek pedig hiányoznak ahhoz, hogy táblázatba lehessen foglalni, de példaként megemlíthető a CD-ROM publikálás felé mozdulás és az új formák (pl. elektronikus folyóirat) bevezetése. Sok intézmény jelzett változásokat a kiterjedés, a lefedés, az elrendezés (szerkezet) és az index terén, de a részletek közlése nélkül.

A jövőre vonatkozó terveket a tartalom és a terjesztési formátumok szempontjából elemzem. 28 intézmény (az értékelhető válaszok 43,8%-a) nyilatkozott úgy, hogy tervezi a nemzeti bibliográfia tartalmának felülvizsgálatát. 20 intézmény (31,3%) tervezte, hogy mind a hagyományos, mind az új formátumok tekintetében új formátumokat von be. Két intézmény (3,1%) azt tervezte, hogy különböző formátumokat kiiktat. Oroszország nemzeti könyvtára azt nyilatkozta, hogy a nemzeti bibliográfia előállításának megszüntetését tervezi. Általában a tervek azt tartalmazzák, hogy több tételt vonjanak bibliográfiai ellenőrzés alá.

35 intézmény (az értékelhető válaszok 54,7%-a) válaszolta, hogy változtatásokat tervez a terjesztésben. Legtöbben a géppel olvasható formátumok bevezetését tervezték. Bár nem minden intézmény közölt részleteket ezekről a formátumokról, tizenöt (a változtatást tervezők 42,9%-a) CD-ROM-ban; hat (17,1%) floppyban; egy (2,9%) mágnesszalagban gondolkodott; tizenhét (48,6%) gondolt az online hozzáférés különböző formáira, köztük hét intézmény (20%) kifejezetten az Internet hozzáférést említette. Meglepő módon 3 intézmény (8,6%) a megjelentetés mikroformátummal való bővítését tervezte. Ami a törléseket illeti, két intézmény (5,7%) tervezte, hogy megszünteti a nyomtatott produktumokat, legalábbis bizonyos dokumentumtípusok esetében, míg kettő (5,7%) tervezte ez a mikroformátumok esetében. A géppel olvasható termékek irányába tervezett változtatások különösen a második világ (8 intézmény) és a harmadik világ (13 intézmény) országainál figyelemre méltók.

Következtetések

Úgy hiszem, a felmérés elemzése az alábbi következtetések levonását indokolja:

- ☉ Fennmarad a nemzeti könyvtárak megbízatása a nemzeti bibliográfiai számbavétel és a nemzeti bibliográfia tekintetében – mint ezt a felmérés válasz-rátája (52%) és a szinte egyöntetű nemzeti bibliográfia előállítási megbízatása mutatja.
- ☉ A hagyományos nyomtatott formátumok kerülnek legnagyobb eséllyel bibliográfiai ellenőrzés alá. A nem nyomtatott formátumoknak kevesebb erre a lehetőségük.
- ☉ A bibliográfiai ellenőrzés szabványai terén a bibliográfiai leírásra az AACR2, osztályozásra a DTO és ezt követően az ETO, tárgyi feltárássra az LCSH használata a legelterjedtebb. Azaz, az angol-amerikai katalogizálási tradícióknak nagy nemzetközi elfogadottsága van még a nem angol nyelvű országokban is.
- ☉ Erős többség, 76.2% készít géppel olvasható bibliográfiai rekordokat. Majdnem azonos számban (68,3%) nyújtanak online hozzáférést, beleértve azt a 29 intézményt (46,0%), amelyek rekordjai az Interneten keresztül is hozzáférhetők.
- ☉ A legtöbb intézmény (92,2%) kötelespéldány-szolgáltatás révén szerzi meg az anyagot, de néhányan megjegyzték a kötelespéldány-szolgáltatási kötelezettség erősítésének szükségességét a technológiai változások és az új publikálási módok figyelembevételével.
- ☉ A nyomtatott marad a nemzeti bibliográfia legkedveltebb formája (56 intézmény), de a

CD-ROM a második (27 intézmény). Sok intézmény fontolgatja a következő két év alatt a CD-ROM mint a nemzeti bibliográfia kiegészítő formátuma bevezetését (15 intézmény), és az online hozzáférés különböző formáinak biztosítását (17 intézmény).

- ☉ A legfontosabb indíték, amiért az intézmények nemzeti bibliográfiát állítanak elő, „az országukban publikált anyagok regisztrálása”.
- ☉ A második és harmadik világ országai növekvő mértékben használják a számítástechnikát géppel olvasható bibliográfiai rekordok előállítására, a nemzeti bibliográfia géppel olvasható for-

mában való kiadására és a bibliográfiai rekordjaik online hozzáféréseinek biztosítására.

Fordította: Mohor Jenő

Jegyzetek

1. A gazdasági fejlettség szintjének korrekt meghatározásához Stephan Haggard: *Developing Nations and the Politics of Global Integration* (Washington: Brookings Institution, 1995) című könyvének „A” Függelékét: „The Developing Countries, Regional Groupings” (141-143.p.) használtam.
2. Az angol nem hivatalos nyelv és nem is a volt gyarmati hatalom nyelve az alábbi országokban azok közül, amelyek bibliográfiai ellenőrzést gyakorló intézményei az AACR2-t használják: Brazília, Chile, Dánia, Görögország, Irán, Laosz, Mexikó, Peru, Románia, Szíria, Szlovákia, Thaiföld, Törökország.

1. táblázat

A válaszadók gazdasági fejlettség és földrész szerinti megoszlása

Gazdaságilag fejlett országok („első világ”)

Izrael	Zsidó Nemzeti és Egyetemi Könyvtár	Ázsia
Japán	Nemzeti Parlamenti Könyvtár	Ázsia
Katar	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Kanada	Nemzeti Könyvtár	Észak-Amerika
Egyesült Államok	Kongresszusi Könyvtár	Észak-Amerika
Dánia	Dán Könyvtári Központ	Európa
Dánia	Királyi Könyvtár	Európa
Finnország	Helsinki Egyetemi Könyvtár	Európa
Franciaország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Németország	Deutsche Bibliothek	Európa
Görögország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Izland	Nemzeti és Egyetemi Könyvtár	Európa
Olaszország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Lichtenstein	Landesbibliothek	Európa
Málta	Nemzeti Könyvtár	Európa
Hollandia	Királyi Könyvtár	Európa
Norvégia	Nemzeti Könyvtár	Európa
Portugália	Nemzeti Könyvtár	Európa
Skócia	Nemzeti Könyvtár	Európa
Spanyolország	Nemzeti Könyvtár	Európa

Svédország	Arkivet för lind och bild	Európa
Svédország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Svájc	Nemzeti Könyvtár	Európa
Egyesült Királyság	British Library	Európa
Wales	Nemzeti Könyvtár	Európa
Új-Zéland	Nemzeti Könyvtár	Óceánia

A szovjet blokk volt tagjai („második világ”)

Mongólia	Állami Központi Könyvtár	Ázsia
Bulgária	Nemzeti Könyvtár	Európa
Észtország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Lengyelország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Lettország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Litvánia	Nemzeti Könyvtár	Európa
Macedónia	Nemzeti Könyvtár	Európa
Magyarország	Országos Széchényi Könyvtár	Európa
Oroszország	Nemzeti Könyvtár	Európa
Románia	Nemzeti Könyvtár	Európa
Szerbia	Nemzeti Könyvtár	Európa
Szlovákia	Szlovák Nemzeti Könyvtár	Európa
Szlovénia	Nemzeti Könyvtár	Európa

Fejlődő országok („harmadik világ”)

Botswana	Nemzeti Könyvtári Szolgálat	Afrika
Burundi	Nemzeti Könyvtár	Afrika
Dél-Afrika	Állami Könyvtár	Afrika
Kenya	Nemzeti Könyvtár	Afrika
Madagaszkár	Nemzeti Könyvtár	Afrika
Malawi	Nemzeti Archívum	Afrika
Mali	Nemzeti Könyvtár	Afrika
Tanzánia	Nemzeti Bibliográfiai Intézet	Afrika
India	Központi Tájékoztató Könyvtár	Ázsia
Irán	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Korea	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Laosz	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Malaysia	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Pakisztán	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Sri Lanka	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Szingapúr	Nemzeti Könyvtári Bizottság	Ázsia
Szíria	Assadi Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Thaiföld	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Törökország	Nemzeti Könyvtár	Ázsia
Brazília	Nemzeti Könyvtár	Dél-Amerika
Chile	Nemzeti Könyvtár	Dél-Amerika
Peru	Nemzeti Könyvtár	Dél-Amerika
Haiti	Nemzeti Könyvtár	Észak-Amerika
Jamaica	Nemzeti Könyvtár	Észak-Amerika
Kuba	José Martí Nemzeti Könyvtár	Észak-Amerika
Mexikó	Nemzeti Könyvtár	Észak-Amerika

2. táblázat
A nemzeti bibliográfiák formátumai

ország	nyomtatott	mikrofilm lap	mágnes- szalag	floppy	CD-ROM
Botswana					
Brazília					
Bulgária					
Chile					
Dánia					
Dánia					
Dél-Afrika					
Egyesült Államok					
Egyesült Királyság					
Észtország					
Finnország					
Franciaország					
Görögország					
Haiti					
Hollandia					
India					
Irán					
Izland					
Izrael					
Jamaica					
Japán					
Kanada					
Katar					
Kenya					
Korea					
Kuba					
Laosz					
Lengyelország					
Lettország					
Lichtenstein					
Litvánia					
Macedónia					
Madagaszkár					
Magyarország					
Malaysia					

ország	nyomtatott	mikrofilm- lap	mágnes- szalag	floppy	CD-ROM
Malawi					
Mali					
Málta					
Mexikó					
Németország					
Norvégia					
Olaszország					
Oroszország					?
Pakisztán					
Peru					
Portugália					
Románia					
Skócia					
Spanyolország					
Sri Lanka					
Svájc					
Svédország					
Svédország					
Szingapúr					
Szíria					
Szlovákia					
Szlovénia					
Tanzánia					
Thaiföld					
Törökország					
Új-Zéland					
Wales					

3. táblázat
Az online rekordok hozzáférhetősége

1. Terminálokról, az intézményen belül, a személyzet számára;
2. Terminálokról, az intézményen belül, a közönség számára;
3. Más intézmények számára, akikkel közvetlen (kábeles) összeköttetés van;
4. Közvetlen telefon-összeköttetésen keresztül;
5. Számítógépek telefonvonalas kapcsolatán keresztül;
6. Interneten keresztül.

ország	1	2	3	4	5	6
Brazília						
Bulgária						
Chile						
Dánia						
Dánia						
Dél-Afrika						
Egyesült Államok						
Egyesült Királyság						
Franciaország						
Izland						
Izrael						
Jamaica						
Japán						
Kanada						
Korea						
Lengyelország						
Lichtenstein						
Litvánia						
Macedónia						
Magyarország						
Malaysia						
Mexikó						
Németország						
Norvégia						
Olaszország						
Peru						
Portugália						
Románia						
Skócia						
Spanyolország						

ország	1	2	3	4	5	6
Svájc						
Svédország						
Svédország						
Szerbia						
Szingapúr						
Szlovákia						
Szlovénia						
Thaiföld						
Törökország						
Új-Zéland						
Wales						

4. táblázat

A nemzeti bibliográfia tervezett felhasználásai (készítésének indítékai)

1. Az országunkban publikált anyagok regisztrálása;
2. Bibliográfiai adatok szolgáltatása más intézmények számára, a nálunk publikált anyagok katalogizálásnak vagy bibliográfiai ellenőrzésének segítésére;
3. Bibliográfiai adataink megosztása más intézményekkel;
4. Segíteni a könyvtáraknak és más intézményeknek azoknak a nálunk publikált anyagoknak az azonosításában, amelyeket meg kívánnak vásárolni;
5. Az IFLA által megfogalmazott bibliográfiai számbavételi célok előmozdítása.

Valamennyi intézmény	1	2	3	4	5
súlyozott szavazatok összesen	261	193	141	152	118
válaszadók száma	55	55	54	53	53
átlag (5=legfontosabb)	4,75	3,51	2,61	2,87	2,23
Fejlett országok					
súlyozott szavazatok összesen	111	84	55	70	52
válaszadók száma	24	24	24	24	24
átlag (5=legfontosabb)	4,63	3,50	2,29	2,92	2,17
Második világ					
súlyozott szavazatok összesen	55	45	35	22	27
válaszadók száma	11	11	10	9	9
átlag (5=legfontosabb)	5,00	4,09	3,50	2,44	3,00
Harmadik világ					
súlyozott szavazatok összesen	95	64	51	60	39
válaszadók száma	20	20	20	20	20
átlag (5=legfontosabb)	4,75	3,20	2,55	3,00	1,95

Megjegyzés: Mint a szöveg magyarázta, az intézmények nem minden esetben követték az odaértett instrukciót, hogy szavazataikat rangsorolják. A táblázat úgy tükrözi a szavazatokat, ahogy azt minden intézmény kiosztotta, akkor is, ha azonos rangsorszámok kerültek esetenként többszöri felhasználásra. A súlyozott szavazatoknál a legmagasabb prioritás válasz 5 pontot, a második 4, a harmadik 3, a negyedik 2 és az ötödik 1 pontot kapott.